

A NYELVI ÉS SZAKTÁRGYI OKTATÁS KOORDINÁCIÓJÁNAK LEHETŐSÉGEI ÉS HATÁSAI A KÜLFÖLDI HALLGATÓK TANULMÁNYI ELŐKÉSZÍTÉSÉBEN

*DR. LOTHAR KAISER, a lipcsei Mark Károly Egyetem
Herder Intézetének igazgatóhelyettese*

A külföldi hallgatók képzése az európai szocialista országokban közismerten elsőrendű eszköze a proletár internacionalizmus fejlesztésének és ápolásának. Éppúgy szolgálja a békés egymásmellettélést, mint a szorosabb értelemben vett tudományos és kulturális együttműködést az egyes országok között.

A külföldi hallgatók képzésének egyik része az előkészítés, amelynek célja, hogy egy év alatt úgy készítse fel a hallgatókat tanulmányaik folytatására, hogy minden nagyobb nehézség nélkül részt tudjanak venni az egyetemeken és főiskolákon folyó munkában. Ezzel kapcsolatban ismételten visszatérő problémák jelentkeznek, amelyeket a következőképpen lehetne összefoglalni: a felsőfokú tanulmányok folytatásához szükséges tudás- és ismeretanyagot meg kell tanítani, illetve fejleszteni kell, másrészt nem elegendő egy év az előkészítésre.

Mínthogy az előkészítés idejének meghosszabbítása különböző okokból kifizolyólag csak kivételes esetekben lenne lehetséges, mindegyik előkészítő intézet számára megfontolandó kérdés az előkészítés hatásosságának fokozása. Mivel a heti óraszám további emelésével pedagógiai-pszichológiai okokból nem lehet számolni, és a szemináriumi csoportok létszáma csökkentésének is megszabott határai vannak a velük kapcsolatban megnövekedő tanerősziükséglet miatt, szükséges az úgynevezett "belső tartalékok" felkutatása. Ezek közé tartoznak a jobb tantervek és tananyagok, a technikai segédeszközök jobb felhasználása, a tanárok magasabb képzettsége és a nagyobb koordináció a nyelvi és szaktárgyi képzés között.

A koordinált munka sikere egész sor feltételtől függ. Ilyenek:

- a tanárok képesítése;
- a tananyagok szakmai és nyelvi elemzése, és ezek megfelelő módszertani előkészítése;
- a tananyag és a módszerek megfelelő célkitűzésekkel történő megtervezése.

A szaktárgyi tartalom és a nyelvi forma egységének a felismerése révén abból indultunk ki, hogy az előkészítés ideje alatt mindennemű oktatás nyelvtanítás, és ebből következik, hogy a nyelvtanár a tanítás során egy

meghatározott terjedelem és mélység szerint változtatható mértékű szak-
tárgyi anyagot tárgyal, és mindegyik szaktanár a matematikai-természet-
tudományos és műszaki tények megtanításával összekapcsolva meghatáro-
zott mértékben nyelvtanítást is végez.

Hogy mindez hogyan történik, arról később tesztek említést. Egy ilyen
munkamód természetesen a tanárok részéről széles körű képzettséget fel-
tétel, de legalábbis azt, hogy a szaktanár alapvető nyelvoktatási, mód-
szertani és nyelvészeti képzettséggel rendelkezzen, és a nyelvtanítás kez-
detétől tanítson. A nyelvtanár viszont biztosan ismerje azt a matematikai,
természet tudományos és műszaki tananyagot, amellyel a koordinált oktatás
során számolnia kell. Míg a szaktanárok nyelvoktatás- módszertani és
nyelvészeti képzése semmilyen nehézséget nem jelentett és jelent – a nyelv-
tanárok természet tudományos és műszaki továbbképzését illetően még csak
a kezdetnél tartunk.

Nem kell és nem is szükséges, hogy csak szakmai témát dolgozzanak
fel a tanárok. A nyelvoktatásnak olyan funkciója is van, hogy a mindennapi
élet és az országismeret köréből vett témáknál a külföldi hallgatók számá-
ra lehetővé teszi, hogy megismerjék társadalmi életünket, illetve hogy el-
tudjanak igazodni társadalmi életünkben, és hozzájáruljon véleményük és
magatartásuk kialakulásához. Ezen témáknak határt kell azonban szabni
olyan témák és a hozzájuk kapcsolódó nyelvi anyagok javára, amelyek ta-
nulmányaik folytatásának feltételei.

A szaktárgyi oktatás területén is van sok olyan téma, amely nem igény-
li a koordinált feldolgozást, mert a szakmai tartalom sem, a nyelvi felé-
pítés sem kívánja meg a szerzett ismeretek további bővítését és elmélyíté-
sét. Vannak azonban úgynevezett "kulcstémák", amelyeket koordinált fel-
dolgozás révén kell elsajátíttatni. Ezek elsősorban a szakismeretek köré-
ben adódnak, s részben világnézeti, részben műszaki-technológiai vonat-
kozásúak. Így kapcsolódik össze például "Az atomok bemutatásának fejlő-
dése" című témánál természet tudományos, történelmi, filozófiai és egy tisz-
tán kémiai szempont. "Az ammóniák szintézise" és "A gépek hatásfoka"
című témák tárgyalásánál lehetséges kémiai, illetve fizikai vonatkozások
mellett műszaki, technológiai, közgazdasági, munkaszervezési és törté-
nelmi szempontok figyelembevétele is. "Az élőlények keletkezése és fejlő-
dése" című téma tanítása során azonnal kitűnik, hogy a biológiai és a filo-
zófiai vizsgálati mód összefüggésben van egymással. Ezzel egyidőben azt
vizsgáltuk, hogy az említett témákhoz milyen nyelvi anyag szolgál alapul,
és hogy az általunk megállapított lexikális és nyelvtani minimum a mérnök-
műszaki, illetve orvosi-agrár szakirányok hallgatói számára megfelelő-e.
Mint hogy ezt bizonyítani tudtuk, elhatároztuk, hogy a példaként említett té-
mákat felvesszük a munkatervbe a koordináltan tárgyalandó témák közé.
A döntést módszertani feldolgozás követte a célkitűzések és az oktatásszer-
vezési feladatok szerint. Ezeknek a módszertani feldolgozásoknak az alap-
ján azt kellett eldönteni, hogy a komplex témák mely részeit kell a szakó-
rán, mely részeit a nyelvoktatásban feldolgozni, és melyek azok a részek,

amelyekkel a diákoknak egyéni munka során kell megbírkozniuk. Ezzel egy időben azt is meg kellett állapítani, milyen időpontban kell a különböző szakcsoportokban feldolgozni.

Igy például a kémia oktatása során a mérnöki-műszaki szakcsoportban tanuló diákok számára "Az ammóniák szintézise" című témát a Haber-Bosch féle eljárás szerint, a kémiai egyensúly elmélete, valamint a tömeghatás törvénye szerint két részben tárgyalják, tehát elméleti alapon és a műszaki szakosítás alapján. Alapul szolgál ehhez a megfelelően összeállított szöveg, amelyet a szaktanár dolgoz fel olyan metodikai sorrendben, ahogy ez az idegennyelvi oktatásban szokásos. Ez azt jelenti, hogy ő tanítja meg a lexikát, amely a közeg megértésének feltétele, és tud azokra a már ismert nyelvtani szerkezetekre támaszkodni, amelyeket a diákok a nyelvtanulás során már megismertek. A szövegértés ellenőrzését szaktárgyi gyakorlatok és az ismeretek alkalmazása követi, amelyek egyidejűleg a legfontosabb szóanyag felhasználására és megszilárdítására adnak alkalmat. Egy speciális, egyéni olvasásra szánt, megfelelően előkészített szöveget és egy útmutatót csatoltak hozzá, hogy megkönnyítsék a diákok számára az egyéni foglalkozást. Ez a szöveg más tényezők mellett hozzájárul az olvasási készség fejlődéséhez is. Az ellenőrzést szemináriumi foglalkozásként végzik el.

Praktikus, ha a kémiával párhuzamosan a nyelvórákon tovább tárgyalják az "Ammoniák szintézise" témáját egy terjedelmesebb olvasmány formájában, amely a nyersanyagok, a melléktermékek és az ammóniák felhasználásának kérdéseivel éppúgy foglalkozik, mint az ammóniákszintézis történeti fejlődésével. A fizikához tartozó témák köréből éppúgy tárgyaljuk majd a hőtán és a mechanika, a kinetikus gépelmélet, az energiaellátás kérdéseit, mint a munka és a teljesítmény fogalmát. Az alapvető ismereteket a gépeknél, és itt is elsősorban a gépek hatásfokánál használják fel. Világos, hogy megvan a témakör szöveges összefogása, amely tekintettel van mindarra, ami idegennyelvi és a szaktárgyi szempontból fontos. A lexikával és a szöveggel a nyelvi helyzetnek megfelelő formában a fizikatanár foglalkozik. A nyelvoktatás egy terjedelmesebb, több részből álló hallás utáni szövegértés beiktatásával kapcsolódik ehhez a folyamathoz "A gépek hatásfokának néhány kérdéséhez" címmel. A hatásfok fogalmának meghatározásából indul ki, és ezt az effektust mutatja be a gőzgépeknél, az Ottó- és Diesel motoroknál, a gőz- és gázturbináknál és az elektromos energia mechanikai energiává való átalakulásának /elektromotorok/ vonatkozásában. A szöveg befejező része a hőerőművek perspektíváit és a környezetvédelem kérdéseit veti fel. A hallás utáni szöveg megértését különböző feladatok megoldása révén ellenőrzik. A fent említett példánál ezek a következők:

- egy táblázat elkészítése a különböző gépek hatásfokának a bejegyzésével;
- néhány kérdésre adott felelet mondatokban /mi a különbség a fizikai és a technikai hatásfok között?/;

– azoknak a problémáknak a bemutatása, amelyek a hőerőművekben történő energiatermeléssel kapcsolatosak.

A nyelvi és szaktárgyi képzés közötti koordináció példaként említett lehetőségei arra készítettek minket, hogy a szövegfeldolgozás ilyen formáit keressük. Az ilyen jellegű szövegek felkeltik az érdeklődést, azt eredményezik, hogy az olvasás öröme mellett javul az olvasási készség, és hozzá szoknak a hallgatók a segédanyagok használatához. Ilyen szövegek kidolgozása azonban nem könnyű, csak kollektív munka révén lehetséges, és megköveteli, hogy szakmai, módszertani, nyelvészeti és pedagógiai-pszichológiai szempontokra is tekintettel legyünk. Mindenekelőtt azonban azt kell elérni, hogy a nyelvtanároknak legyen bátorságuk az ilyen szövegek feldolgozásához, és képezzék magukat ennek érdekében. A koordinált munka a nyelvi és szakoktatásban nemcsak a tematika és a vele kapcsolatban levő hallás-olvasás- és beszédfejlesztésben jut kifejezésre. Kiterjed a nyelvi anyag egészére: a lexikára, a nyelvtanra és a szóképzés módjaira is. Nálunk összetett lexika és összesített nyelvtan van. Ez adja a keretet. Csak ezen a kereten belül folyhat a tanítás minden szakon.

A nyelvi és szaktárgyi oktatás közötti koordináció lehetőségeinek és határainak a megismertetésével fel akarjuk hívni a figyelmet egy belső tartalékra, hogy fontosságát feltárjuk, és hozzá tudjunk járulni a tanulmányi előkészítő munka hatásfokának emeléséhez.

ВОЗМОЖНОСТИ И ВЛИЯНИЯ КООРДИНАЦИИ ЯЗЫКОВОГО ОБУЧЕНИЯ И ОБУЧЕНИЯ К СПЕЦИАЛЬНОСТИ В УЧЕБНОЙ ПОДГОТОВКЕ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ

д-р Л. Кайзер, заместитель директора Института им.
Хердера Лейпцигского Университета им. Карла Маркса
(резюме)

В подготовке иностранных студентов имеется две главных проблемы. С одной стороны, следует преподавать им учебный материал, необходимый для продолжения учёбы на высшей ступени, с другой стороны, один год не достаточен для подготовки.

Одно из возможных решений – повышение эффективности подготовки (так называемое использование "внутренних резервов"): улучшенные учебные программы, технические вспомогательные средства, повышенная подготовленность преподавателей и лучшая координация между языковой и предметной группой.

Единство содержания специального предмета и языковой формы означает, что преподаватель языка в определённой степени обучает и специальному предмету, а с другой стороны преподаватель специальности в определённой степени осуществляет и языковую подготов-

ку. Имеются так называемые "ключевые темы", которые могут быть наиболее эффективно разработаны с помощью координации двух сфер обучения. Например, в преподавании химии так разработана тема "Синтез аммиака", а в физике - "Эффективность механизмов". Для всего этого нужна хорошая коллективная работа.

ÜBER MÖGLICHKEITEN UND GRENZEN DER KOORDINIERUNG VON SPRACH-UND FACHUNTERRICHT IN DER STUDIENVORBEREITUNG DER AUSLÄNDER

dr. Lothar Kaiser, Oberstudienrat, stellvertretender
Direktor des Herder-Instituts der Karl-Marx-
Universität, Leipzig

Resümee

Bei der Vorbereitung der ausländischen Studenten gibt es zwei wichtige Probleme, einerseits muß den Studenten soviel Lehrstoff vermittelt werden, daß sie in der Lage sind, den Lehrveranstaltungen folgen zu können, andererseits steht uns dafür nur ein Jahr zur Verfügung.

Eine der möglichen Lösungen ist, die Effektivität der Studienvorbereitung zu erhöhen, (die sogenannten "innere Reserven" aufzudecken): bessere Lehrmaterialien, technische Hilfsmittel, höhere Qualifikation der Lehrer und stärkere Koordinierung zwischen dem Sprach- und Fachunterricht.

Unter der Koordinierung von fachlichem Inhalt und sprachlicher Form wollen wir u.a. verstehen, daß der Sprachlehrer ein bestimmtes, nach Umfang und Tiefe vertretbares Maß an fachlichen Inhalten behandelt und der Fachlehrer nach seinen Möglichkeiten Sprachunterricht leistet. Es gibt sogenannte "Schlüsselthemen", mit deren Hilfe wir die Koordinierung der beiden Fachgebiete effektiver vorantreiben und ausnutzen können. Z.B. so wurde im Chemieunterricht das Thema "Wirkungsrad von Maschinen" auf dieser Art und Weise behandelt. Dazu ist natürlich eine gute kollektive Arbeit notwendig.